

Heinrich Schütz
**MUSIKALISCHE
EXEQUIEN**

PALESTRINA: STABAT MATER

**Kören Camerata Englund
med egna solister
och instrumentalister under ledning av
Gunnar Englund**

**Tyska kyrkan, Stockholm, Fredag 14 november kl 19, 100 kr
Uppsala Domkyrka, Söndag 16 november kl 18, kollekt**

Om Heinrich Schütz' Musikalische Exequien†

Heinrich Schütz skrev detta underbara verk som begravningsmusik för sin vän och betydande gynnare, greven Heinrich II. Posthumus# Reuß zu Gera. Grevens ägor omfattade Schütz' födelseort Köstritz i Thüringen, och han var visserligen ingen stor furste, men beskrivs som en ordentlig, ivrig och mycket bildad man, som framgångsrikt såg till att styrka sitt maktområdes ekonomi, rätts- och skolväsen och inte minst kultur. Året 1617 anlätade han Schütz som rådgivare för en nyordning av hov-, kyrko- och skolmusiken i regionen.

Reuß var också en djupt religiös människa och ägnade sig redan tidigt åt tankar om döden och livet efter döden – kanske inte så konstigt i de grymma tider som uppstod genom det trettioåriga kriget. Något år före sin död köpte han en tennkista och lät tjugofem utvalda bibel- och koralverser graveras på kistans lock och sidor. När Schütz återvände från ett uppehåll vid det danska hovet i Köpenhamn bad Reuß honom att tonsätta dessa verser för att uppföras på sin jordfästning, vilket han gjorde. Enligt nottryckets titelblad kunde greven lyssna till musiken vid flera tillfällen innan han dog den 3 december 1635.

Heinrich Reuß identifierade sig starkt med Simeon – åldringen som enligt Lukasevangeliet mötte Maria med Jesusbarnet i Jerusalems tempel och pekade ut Jesus som den utlovade frälsaren –, och bestämde till och med att han skulle begravas på samma datum som Simeon, den 4 februari. På denna dag året 1636 ägde alltså begravningsgudstjänsten rum, då Schütz själv ledde musikerna.

Gudstjänsten inleddes med Exequiernas första del – en konsert motsvarande till en mässas Kyrie och Gloria – och en församlingssång. Efter predikan över bibeltexten „Herr, wenn ich nur dich habe“ följde motetten, som tog upp samma text.

Till sist sjöngs „Canticum Simeonis“ (Nunc dimittis), Reuß föredöme Simeons lovsång, innan kistan sänktes ner i familjegriften.

Denna sista del är synnerligen finurligt konstruerad: En stor kör med mezzosopran, alt, två tenorer och bas placerades vid orgeln och sjöng lovsången, som uttrycker samtycke med döden i vissheten om den messianska frälsningen. Samtidigt stod en andra kör, bestående av endast två sopraner och en bariton, längre bort i griften och svarade med en helt annan text: „Saliga är de döda“ osv. Partituret kännetecknar denna kör som „Beata anima cum Seraphinis“ – den representerar alltså den välsignade själen med änglarna, som ropar ut tröst till människorna som än förblir kvar på jorden, som då representeras av första kören.

Senare samma år lät Schütz verket tryckas i Dresden. Titelbladet från detta tryck är avbildat på detta häftes sista sida.

Heinrich Posthumus Reuß
(1572—1635)

Heinrich Schütz
(1585—1672)

Med material ur *Hans Eppstein: Heinrich Schütz* (1972).

† Beteckningen *Exequien* kommer från latinska *exsequiae*, som betyder *likbegängelse*.

Heinrich II. föddes först efter sin far Heinrich I:s död.

Heinrich Schütz
Selig sind die Toten

Motett ur *Geistliche Chormusik* (1648), för sex stämmor

Selig sind die Toten,
die in dem Herren sterben,
von nun an.
Ja, der Geist spricht,
daß sie ruhen von ihrer Arbeit
und ihre Werke folgen ihnen nach.

Saliga är de döda
som dör i Herren
härefter.
Ja, säger Anden,
de skall få vila sig från sitt arbete,
och deras gärningar följer med dem.

Uppenbarelseboken 14,13

Giovanni Pierluigi da Palestrina (c:a 1526—1594)

Stabat mater dolorosa

Sekvens för åtta stämmor i två körer

Stabat Mater dolorosa
iuxta crucem lacrimosa,
dum pendebat Filius.

Den sörjande Modern stod
gråtande vid korset
då sonen hängde där.

Cuius animam gementem
contristatam et dolentem
pertransivit gladius.

Genom hennes ångestfyllda
suckande och kvidande själ
trängde ett svärd.

O quam tristis et afflicta
fuit illa benedicta
mater Unigeniti!

O huru intill döden bedrövad
var denna välsignade
den Enföddes moder.

Quae maerebat et dolebat
pia mater cum videbat
nati poenas incliti.

Darrande och lidande de bittra kvalen
åsåg den milda modern
sonens ärofulla smärtor.

Quis est homo qui non fleret,
matrem Christi si videret
in tanto supplicio?

Vem är den människa som icke skulle bedrövas
när den såg Kristi moder
i sådan smärta?

Quis non posset contristari,
piam matrem contemplari
dolentem cum Filio?

Vem skulle inte ha medlidande
när den begrundade den fromma modern
då hon lider med sin son?

Pro peccatis suae gentis
vidit Iesum in tormentis
et flagellis subditum.

För hans folks synder
såg hon Jesus plågas
och ställas under gisselstråken.

Vidit suum dulcem Natum
morientem, desolatum,
dum emisit spiritum.

Hon såg sin älskade son
döende och övergiven
uppgiva sin ande.

Eia Mater, fons amoris,
me sentire vim doloris
fac, ut tecum lugeam.

O, Moder, du kärlekens källa,
låt mig få känna sorgens kraft,
att jag må sörja med dig!

Fac ut ardeat cor meum
in amando Christum Deum
ut sibi complaceam.

Låt mitt hjärta bli brinnande
i kärleken till Kristus, Guds son,
att jag må bliva honom kär!

Sancta mater, istud agas,
Crucifixi fige plagas
cordi meo valide.

Heliga moder! Hör min bön,
sänk alla den korsfästes kval
djupt i mitt hjärta.

Tui Nati vulnerati
tam dignati pro me pati
poenas mecum divide.

Fac me vere tecum flere
Crucifixo condolere,
donec ego vixero.

luxta crucem tecum stare
ac me tibi sociare
in planctu desidero.

Virgo virginum praeclara,
mihi iam non sis amara;
fac me tecum plangere.

Fac ut portem Christi mortem,
passionis ejus sortem
et plagas recolere.

Fac me plagis vulnerari,
cruce hac inebriari
et cruore Filii.

Inflammatum et accensum,
per te, Virgo, sum defensum
in die iudicii.

Fac me cruce custodiri,
morte Christi praemuniri,
confoveri gratia.

Quando corpus morietur,
fac ut animae donetur
paradisi gloria.

Må din blödande Sons smärtor,
som så värdigt led för mig,
delas med mig.

Låt mig sörja med dig
och känna den Korsfästes kval
så länge jag lever.

Att stå bredvid korset
och dela sorgen med dig,
det längtar jag efter.

Jungfru, du den mest strålande bland jungfrur,
var inte bitter mot mig nu,
låt mig med dig sörja.

Låt mig bära Kristi död
och hans smärtas lott
och minnas hans kval!

Låt mig såras av plåga
och berusas sålunda av korset
och av din Sons kärlek.

När jag brinner och står i lågor,
vill jag försvaras av dig, Jungfru,
på domens dag.

Låt korset bli mitt värn
och Kristi död mitt försvar
och hans nåd omsluta mig.

När kroppen skall dö,
låt då själen skänkas
paradisets glädje!

Joseph Bodin de Boismortier

ur **op. 14 Sonate Nr. 5 à deux parties**, för två gambor
Doucement, Lentement och Courante

Heinrich Schütz

Musikalische Exequien

Begravningsmusik i tre delar (1636)

I. Concert in Form einer teutschen Begräbnis-Missa för sex stämmor i stora och solistiska besättningar

Kyrie

Intonatio (T.I): Nacket bin ich von Mutterleibe kommen, Naken kom jag ur min moders liv,

Soli: Nacket werde ich wiederum dahinfahren. Naken skall jag vända åter dit;
Der Herr hat's gegeben, Herren gav,
der Herr hat's genommen, och Herren tog.
der Name des Herren sei gelobet! Lovat vare Herrens namn!

Job 1,21

Capella: Herr Gott Vater im Himmel, Herre Gud fader i himlen,
(Tutti-kör) erbarm dich über uns! *Kyrie eleison* förbarma dig över oss!

Soli (S.I+II): Christus ist mein Leben,
Sterben ist mein Gewinn.
Filipperbrevet 1,21

Kristus är mitt liv,
att dö är för mig en vinning.

Solus (T.I): Siehe, das ist Gottes Lamm,
das der Welt Sünde trägt.
Johannes 1,29b

Se, Guds Lamm,
som borttager världens synd!

Capella: Jesu Christe, Gottes Sohn,
erbarm dich über uns!
Christe eleison

Jesus Kristus, Guds son,
förbarma dig över oss!

Soli (A., B.): Leben wir, so leben wir dem Herren,
sterben wir, so sterben wir dem Herren.
Darum: wir leben oder sterben,
so sind wir des Herren.
Romabrevet 14,8

Lever vi, så lever vi för Herren;
dör vi, så dör vi för Herren.
Vare sig vi lever eller dör,
tillhör vi alltså Herren.

Capella: Herr Gott heiliger Geist,
erbarm dich über uns!
Kyrie eleison

Herre Gud helig Ande,
förbarma dig över oss!

Gloria

Intonatio (T.I): Also hat Gott die Welt geliebt,
daß er seinen eingebornen Sohn gab,
Soli: Auf daß alle, die an ihn gläuben,
nicht verloren werden,
sondern das ewige Leben haben.
Johannes 3,16

Ty så älskade Gud världen,
att han utgav sin enfödde Son,
På det att var och en som tror på honom
skall icke förgås,
utan ha det eviga livet.

Capella: Er sprach zu seinem lieben Sohn:
die Zeit ist hie zu erbarmen,
fahr hin, mein's Herzens werte Kron,
und sei das Heil der Armen,
und hilf ihn' aus der Sünden Not,
erwürg für sie den bitterm Tod
und laß sie mit dir leben.
*Koral: „Nun freut euch,
lieben Christen g'mein“, M. Luther*

Han sade till sin käre Son:
Nu vill jag mig förbarma,
stig ner, mitt hjärtas ädla krona,
och var de armas frälsning,
och befria dem från syndanöden,
stryp för dem den bittra döden
och låt dem med dig leva.

Soli (S.II, T.II): Das Blut Jesu Christi, des Sohnes Gottes,
machtet uns rein von allen Sünden.
1 Johannesbrevet 1,7

Jesu, Guds Sons, blod
renar oss från alla synder.

Capella: Durch ihn ist uns vergeben
die Sünd, geschenkt das Leben,
im Himmel soll'n wir haben,
o Gott, wie große Gaben.
*Koral: „Nun laßt uns
Gott dem Herren“, L. Helmbold 1575*

Genom honom är oss förlåten
synden, skänkt livet
i himmelen skall vi hava
o Gud, hur dyrbar gåva.

Soli (S.I, B.I): Unser Wandel ist im Himmel,
von dannen wir auch warten
des Heilandes Jesu Christi, des Herren,
welcher unsern nichtigen Leib verklären wird,
daß er ähnlich werde seinem verklärten Leibe.
Filipperbrevet 3,20-21

Vårt hemland är i himmelen,
och därifrån väntar vi också
Herren Jesus Kristus som Frälsare,
vilken skall förvandla vår ringhets kropp,
att den bliver lik hans härlighets kropp.

Capella:	Es ist allhier ein Jammertal, Angst, Not und Trübsal überall, des Bleibens ist ein kleine Zeit, voller Mühseligkeit, und wer's bedenkt, ist immer im Streit. <i>Koral: „Ich hab mein Sach Gott heimgestellt“, J. Leon 1582</i>	Det här är en jämmerdal, ångest, nöd och sorg finns överallt, vårt uppehåll varar blott en liten tid full av besvärlighet, och den som betänker det, är alltid i strid.
Soli (T.I+II):	Wenn eure Sünde gleich blutrot wäre, soll sie doch schneeweiß werden, wenn sie gleich ist wie rosinfarb, soll sie doch wie Wolle werden. <i>Jesaja 1,18b</i>	Om än er synd ter sig blodröd, så kan den bli snövit, om den än ter sig rosenfärgad, så kan den bli som vit ull.
Capella:	Sein Wort, sein Tauf, sein Nachtmahl dient wider allen Unfall, der Heilge Geist im Glauben lehrt uns darauf vertrauen. <i>Koral: „Nun laßt uns Gott dem Herren“, L. Helmbold 1575</i>	Hans ord, hans dop, hans nattvard i livets skiften bär oss, att lita därpå var dag hans helge Ande lär oss.
Solus (A.):	Gehe hin, mein Volk, in eine Kammer und schleuß die Tür nach dir zu; verbirge dich einen kleinen Augenblick, bis der Zorn vorrübergehe. <i>Jesaja 26,20</i>	Mitt folk, gå in i din kammare och stäng igen dörren om dig; göm dig ett litet ögonblick, till dess att vreden har gått förbi.
Soli (S.I+II, B.II):	Der Gerechten Seelen sind in Gottes Hand und keine Qual rühret sie an: Für den Unverständigen werden sie angesehen, als stürben sie, und ihr Abschied wird für eine Pein gerechnet, und ihr Hinfahren für Verderben, aber sie sind in Frieden. <i>Visheten 3,1–3</i>	De rättfärdigas själar är i Guds hand, och ingen plåga kan nå dem: För dårens ögon syns de vara döda, deras avsked från livet kallas ett lidande och deras bortgång förintelse, men de är i Guds frid.
Solus (T.I):	Herr, wenn ich nur dich habe, so frage ich nichts nach Himmel und Erden.	Herre, när jag har blott dig, då frågar jag efter intet i himmelen och på jorden.
Soli (A.–B.):	Wenn mir gleich Leib und Seele verschmacht', so bist du Gott allzeit meines Herzens Trost und mein Teil. <i>Psaltaren 73,25–26</i>	Om än min kropp och min själ försmäktar, så är du Gud för alltid mitt hjärtas tröst och min del.
Capella:	Er ist das Heil und selig Licht für die Heiden, zu erleuchten, die dich kennen nicht und zu weiden, er ist seines Volks Israel der Preis, Ehr, Freud und Wonne. <i>Koral: „Mit Fried und Freud fahr ich dahin“, M. Luther 1524</i>	Han är frälsningen och det saliga ljuset för hedningarna, som lyser för dem som ej känner dig och vallar dem; han är för sitt folk Israel dess lön, ära, glädje och sällhet.
Soli (B.I+II):	Unser Leben währet siebenzig Jahr, und wenn's hoch kömmt, so sind's achtzig Jahr; und wenn es köstlich gewesen ist, so ist es Müh und Arbeit gewesen. <i>Psaltaren 90,10</i>	Vårt liv varar sjuttio år eller, om det blir långt, så är det åttio år; och när det är som bäst, är det möda och fåfänglighet.

Capella: Ach, wie elend ist unser Zeit
allhier auf dieser Erden,
gar bald der Mensch darnieder leit,
wir müssen alle sterben,
allhier in diesem Jammertal
ist Müh und Arbeit überall,
auch wenn dirs wohl gelinget.

*Koral: „Ach, wie elend ist
unser Zeit“, J. Gigas 1566*

Ack, hur eländigt, fyllt av nöd
är detta jordelivet!
Och sist vi måste alla dö:
så är åt mänskan givet.
Ja, här i denna jämmerdal
är möda, arbete var dag,
även i välgångstider.

**Solus
(T.I):** Ich weiß, daß mein Erlöser lebt, und er wird
mich hernach aus der Erden auferwecken;
und werde darnach mit dieser meiner Haut
umgeben werden, und werde in meinem
Fleisch Gott sehen.

Job 19,25–26

Jag vet att min Förlossare lever, och han
skall till sist uppväcka mig ur jorden.
Och sedan skall jag åter omges med denna
min hud, och skall i mitt kött få skåda Gud.

Capella: Weil du vom Tod erstanden bist,
werd ich im Grab nicht bleiben,
mein höchster Trost dein Auffahrt ist,
Todsforcht kannst du vertreiben,
denn wo du bist, da komm ich hin,
daß ich stets bei dir leb und bin,
drum fahr ich hin mit Freuden.

*Koral: „Wenn mein Stündlein
vorhanden ist“, N. Herman 1560*

Då du är uppstånden från döden,
skall inte jag förbli i graven,
min högsta tröst är din himmelsfärd,
rädslan för döden kan du fördriva,
ty där du är, dit skall jag komma,
för evigt skall jag sedan leva hos dig;
så går jag hem med glädje.

Soli: Herr, ich lasse dich nicht,
du segnest mich denn.

1 Mosebok 32,26b

Herre, jag släpper dig icke,
med mindre du välsignar mig.

Capella: Er sprach zu mir:
Halt dich an mich,
es soll dir itzt gelingen;
ich geb mich selber ganz für dich,
da will ich für dich ringen,
den Tod verschlingt das Leben mein,
mein Unschuld trägt die Sünden dein,
da bist du selig worden.

*Koral: „Nun freut euch, lieben
Christen g'mein“, M. Luther*

Han sade till mig:
Håll dig tätt till mig,
nu skall du lyckas,
jag utgiver mig själv helt för dig,
då vill jag brottas för dig;
mitt liv uppslukar döden,
min oskuld bär dina synder,
då har du salig blivit.

II. Herr, wenn ich nur dich habe (Motette) för åtta stämmor i två körer

Kör I+II: Herr, wenn ich nur dich habe,
so frage ich nichts
nach Himmel und Erden.
Wenn mir gleich Leib und Seele
verschmacht',
so bist du doch, Gott, allezeit
meines Herzens Trost und mein Teil.

Psaltaren 73,25–26

Herre, när jag har blott dig,
då frågar jag efter intet
i himmelen och på jorden.
Om än min kropp och min själ
försmäktar,
så är dock du, Gud, för alltid
mitt hjärtas tröst och min del.

III. Canticum B. Simeonis

för åtta stämmor i en stor och en liten kör

Intonatio (T.I): Herr, nun lässest du deinen Diener ...

Herre, nu låter du din tjänare ...

Kör I:
(5 stämmor;
Simeons
lovsång)
in Frieden fahren,
wie du gesagt hast,
denn meine Augen
haben deinen Heiland gesehen,
welchen du bereitet hast für allen Völkern,
ein Licht, zu erleuchten die Heiden
und zum Preis deines Volks Israel.

fara hädan i frid,
efter ditt ord,
ty mina ögon
har sett din frälsare,
vilken du har berett framför alla folk:
ett ljus med uppenbarelse åt hedningarna
och som en härlighet åt ditt folk Israel.

Lukas 2,28f

Kör II:
(2 änglar och
den välsigna-
de själen)
Selig sind die Toten,
die in dem Herren sterben,
sie ruhen von ihrer Arbeit
und ihre Werke folgen ihnen nach.

Saliga är de döda
som dör i Herren,
de skall få vila sig från sitt arbete,
och deras gärningar följer med dem.

Uppenbarelseboken 14,13

Sie sind in der Hand des Herren
und keine Qual rühret sie. *Visheten 3,1*

De är i Herrens hand,
och ingen plåga kan nå dem.

Selig sind die Toten,
die in dem Herren sterben.

Saliga är de döda
som dör i Herren.

Inledning och översättningar sammanställda av Sebastian Schleussner

Camerata Englund

- Sopran 1* Denise Engman
Marianne Reinemar
Gerd Sjödin
Theresa Weber-Quarfort
- Sopran 2* Kerstin Crona
Eva Glimstedt Torslow
Kristina Sanner
- Alt 1* Solveig Häll
Karin Smedberg
- Alt 2* Anna-Maria Carstensen
Monica Einarsson
Barbro Englund
- Tenor 1* Gabriel Gumucio
Sebastian Schleussner
- Tenor 2* Joakim Englund
Anders Wall
- Bas 1* Per Steninger
Rolf Åke Windahl
- Bas 2* Svante Lindsjö
Seth Ullman

Instrumentalister

- Björn Carlsson, *cello & gamba*
Hannes Edvardson, *sinka (16 nov)*
Gunnar Englund, *gamba*
Wanda Geisendorf,
barockoboe & pommer
Thomas Lindgren, *dulcian*
Margareta Ljungdahl, *orgel*

Musicalische Requien
Wie solche bey herrlicher vnd hochansehnlicher Leichbestattung/
Desß weylandt Hochwolgeborenen Herrn/
Herrn HELMUTSCHEN
desß Jüngern vnd Etisten Reußen/Herrn von Plauen/Röm.
Kays. Majt. gewesenen Rahts / Herrn zu Bretz/Cranichfeldt/
Gera/Schleitz vnd Cobenstein/etc. nunmehr Christ-
feligen Andenckens
Jüngstlin den 4 Monatstag Februarii zu Gera / vor vnd
nach der Leichpredigt gehalten/vnd ihrer wolsehlichen Gnaden/bey
dero lebzeiten wiederholten begehren nach / in eine stille verbaete Orgel
angestellet vnd abgesungen worden/
Mit 6. 8. vnd mehr Stimmen zugebrauchen/
Auch
Mit bengefügten zwiefachen Basso Continuo dem einen vor die
Orgel/ dem andern vor den *Dirigenten* oder vor den *Violon*, bey wel-
chem vor her ein absonderlich Verzeichnus/deren in diesem Wercklein
begrieffenen Musicalischen Sachen/sampt den *Ordinanzen*
oder Anstellungen/ an den gönstigen Leser/
zubefinden.
Zu unterthänigem letzten Ehren Bedächtnus auff begehren
In die Music versetzt / vnd in Druck gefertiget
Durch
Heinrich Schützen Churf. Sächs. CapellMeistern.

Bedruckt zu Dresden/ bey Wolff Seyffert/ Im Jahr/

I 6 3 6.